

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Яцини Павла Ернестовича «Трансформація партійних систем країн Вишеградської групи наприкінці XX – на початку XXI століть» на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія

11 червня 2026 року

1. Виконання освітньо-наукової програми

Здобувач ступеня доктора філософії, аспірант 4 року заочної форми навчання (надалі – Аспірант) Яцина Павло Ернестович у повному обсязі виконав індивідуальний навчальний план відповідно до освітньо-наукової програми аспірантури ДВНЗ «Ужгородський національний університет», що повністю відповідає вимогам Національної рамки кваліфікацій та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеню доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 261 (зі змінами).

Аспірант Яцина Павло Ернестович у процесі навчання за освітньо-науковою програмою здобув ґрунтовні фахові знання, повною мірою опанував передбачений програмою комплекс загальнонаукових компетентностей і практичних навичок, необхідних для проведення самостійного та науково обґрунтованого дослідження. У ході підготовки оволодів сучасними методами наукового пізнання та продемонстрував дотримання принципів академічної доброчесності й норм професійної етики дослідника.

Аспірант в повному обсязі оволодів комплексом необхідних дослідницьких умінь та навичок, зокрема тих, які стосуються планування та формування дизайну дослідження, організації послідовності його виконання та безпосереднього проведення етапів у відповідності до попередньо сформульованих мети та завдання, застосування комплексну методів та технологій, в тому числі і комп'ютерно-інформаційних, необхідних для отримання, структурування, аналітичного опрацювання та синтезу даних, перевірки достовірно отриманих результатів, їх систематизації та категоризації.

Аспірант у повній мірі оволодів необхідними мовними компетентностями для репрезентації результатів власного наукового дослідження англійською мовою в усній та письмовій формах, а також для повного розуміння та глибокого якісно-кількісного аналізу іноземних джерел наукової літератури з подальшою формалізацією отриманих даних.

2. Виконання індивідуального плану наукової роботи (наукова складова освітньо-наукової програми)

Індивідуальний план наукової роботи аспіранта Яцини Павла Ернестовича затверджений рішенням вченої ради факультету суспільних наук Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» (протокол №4 від 22 листопада 2017 року).

Науковий керівник: доктор політичних наук, доцент, завідувач кафедри політології і державного управління – Ключкович Анатолій Юрійович.

Термін виконання роботи: 2017–2021 рр, поновлений 2026 р.

Аспірант Яцина П.Е. послідовно виконав усі розділи затвердженого індивідуального плану наукової роботи у чітко встановлені терміни, що було підтверджено результатами обговорення відповідних проміжних, піврічних та річних звітів на засіданнях кафедри політології і державного управління та Вченої ради факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Дослідження були проведені аспірантом у чітко визначені терміни відповідно до затвердженого плану та графіка, у повному обсязі й згідно з основними науковими стандартами та вимогами. У процесі виконання дослідження застосовувалися сучасні комп'ютерно-інформаційні технології, що забезпечило належний рівень обґрунтованості та достовірності отриманих результатів.

3. Актуальність теми дослідження

Актуальність дисертаційного дослідження зумовлена необхідністю комплексного осмислення процесів трансформації партійних систем у постсоціалістичних країнах Центрально-Східної Європи, зокрема державах Вишеградської групи – Польщі, Чехії, Словаччині та Угорщині. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть ці країни здійснили перехід від авторитарних і соціалістичних моделей політичної організації до демократичних систем, що супроводжувався становленням багатопартійності, інституціоналізацією політичних партій і формуванням нових моделей політичної конкуренції. Вивчення зазначених процесів дає змогу виявити закономірності демократичного транзиту, а також з'ясувати особливості еволюції партійних систем у різних інституційних і соціокультурних умовах.

Особливої актуальності тема набуває у зв'язку з потребою порівняльного аналізу політичного розвитку постсоціалістичних держав, оскільки країни Вишеградської групи, попри спільність історичних передумов, продемонстрували різні траєкторії трансформації партійних систем. Це стосується як рівня їх стабільності, так і характеру партійної конкуренції, ступеня інституціоналізації політичних акторів, а також впливу популістських і євроскептичних тенденцій. Такий досвід є важливим для формування узагальненої теоретичної моделі розвитку партійних систем у перехідних суспільствах.

Актуальність дослідження також зумовлена його прикладним значенням для сучасної України, яка перебуває у стані тривалої політичної трансформації та реформування партійної системи. Аналіз еволюції партійних систем країн Вишеградської групи дозволяє виявити ефективні механізми інституціоналізації політичних партій, визначити роль інституційних, соціокультурних і процедурних чинників у їх розвитку, а також окреслити можливі ризики, пов'язані з фрагментацією політичного простору, персоналізацією політики чи домінуванням нестійких політичних проєктів. У цьому контексті результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення державної політики у сфері партійного будівництва та розвитку демократичних інститутів.

4. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Обрана тема дисертаційного дослідження є складовою комплексної науково-дослідної теми кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет» – «Політична стабільність в країнах Центральної та Східної Європи: історико-політичні, етнонаціональні, електоральні та державно-управлінські аспекти» (УДК 327-044.922(4-191.1):328(4):351.746.1)

5. Формулювання наукового завдання (проблеми), нове розв'язання якого отримано в дисертації

Метою дослідження є комплексний політологічний аналіз процесів трансформації партійних систем країн Вишеградської групи наприкінці XX – на початку XXI століть.

6. Наукові положення, розроблені особисто дисертантом та їх новизна

Наукова новизна одержаних результатів полягає у комплексному дослідженні трансформації партійних систем країн Вишеградської групи в умовах демократичного транзиту та європейської інтеграції.

Уперше:

– здійснено комплексне узагальнення теоретико-методологічних підходів до дослідження політичних партій і партійних систем у контексті демократичного транзиту, європейської інтеграції та подальшої трансформації партійних систем у контексті сучасних викликів, що дозволило сформувати інтегративну дослідницьку методику, яка поєднує інституціональний, соціетальний і компаративний підходи до аналізу постсоціалістичних партійних систем. Наша дослідницька стратегія вибудована на чотирьох рівнях і включає: а) методологію вивчення політичних партій і партійних систем; б) методологію дослідження партійних систем у перехідних суспільствах в) методологію аналізу партійних систем у посттранзитних суспільствах, які характеризуються ерозією демократичних норм і процедур; в) емпіричні методи дослідження політичних партій і партійних систем (ENPS, індексів Педерсена, фракційності та агрегації), які дозволили охарактеризувати природу коливання між концентрацією і фрагментацією в розвитку партійних систем, показати зміну електоральних уподобань виборців тощо;

– зроблено комплексний порівняльний аналіз етапів розвитку партійних систем країн Вишеградської групи та окреслено узагальнену модель їх трансформації, яка пояснює взаємозв'язок між особливостями демократичного транзиту, інституційними параметрами політичних систем та характером партійної конкуренції. Логіку еволюції партійних систем в умовах демократичного транзиту (1989–2004) можна передати наступним чином: розвиток відбувався у контексті демократичних переходів у цих країнах, а основу партійних систем утворювали партії, які «вийшли» із політичної системи «реального соціалізму», «історичні» партії та низка нових партій антикомуністичної опозиції. З 2004 р. і до 2010 р. у країнах Вишеградської групи відбувається консолідація партійних систем, формування їх акторного складу та конфігурації в умовах демократичного політичного режиму. Починаючи з 2010 р. ми можемо говорити про новий період у розвитку партійних систем країн Вишеградської групи, який пов'язаний з а) появою і домінуванням сильних націонал-консервативних («Фідес» (Угорщина), «Право і справедливість» (Польща)) та популістських партій («Напряма – Соціал-демократія»

(Словаччина), «Акція незалежних громадян – 2011» (Чехія)); б) кризою «мейнстримних» та появою впливових праворадикальних партій; в) утворенням нових соціально-політичних розмежувань; г) зміною безпекового середовища та деструктивним впливом російських наративів та євроскептицизму.

– проведено аналіз трансформації партійних систем країн Вишеградської групи, який охоплює період від зародження плюралізму (1989–1991 рр.) до сучасних посттранзитних фрагментацій. Це дозволило виявити довготривалі закономірності їх функціонування у процесі еволюції наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть: а) вичерпання «посткомуністичних розмежувань» та виникнення нових ліній поділу, наслідком чого стала поява нових партійних утворень; б) картелізація та занепад традиційних (ідеологічних партій); в) ерозія виборчої лояльності до мейнстримних партій і поява нових протестних впливових політичних сил; г) асиметрична консолідація (домінування однієї популістської або націонал-консервативної сили) та фрагментація партійних систем; д) інституціоналізація та нормалізація популістського дискурсу; ж) медіатизація та цифровізація партогенезу.

– розроблено трирівневу аналітичну модель трансформації партійних систем країн Вишеградської групи, відповідно до якої їх розвиток визначається взаємодією чинників інституційного, соціокультурного та наднаціонального рівнів. Інституційний рівень охоплює вплив форми правління, виборчої системи та партійного законодавства на ступінь відкритості партійної системи та можливості концентрації політичної влади. Соціокультурний рівень ґрунтується на розмежуванні між структурними кліважами зі стійкою партійною репрезентацією та ситуативними поділами, які виступають механізмом виникнення нових партійних акторів. Наднаціональний рівень відображає вплив кризових хвиль загальноєвропейського характеру, які сприяли зміні структури партійної конкуренції. Верифікація моделі на матеріалах Польщі, Чехії, Словаччини та Угорщини дала змогу встановити, що відмінності у розвитку партійних систем регіону визначаються специфічним поєднанням інституційних, соціокультурних і наднаціональних чинників на різних етапах їх еволюції.

Удосконалено:

– методика аналізу соціально-політичних розмежувань у посткомуністичних суспільствах, зокрема введено аналітичну диференціацію між «структурними» кліважами (соціально-економічним, релігійним, етнонаціональним, центр–периферією) та «ситуативними» поділами (антипопулістським, проукраїнським/проросійським, антикорупційним), що дозволило пояснити механізм виникнення нових партій як реакцію на ситуативні поділи, які не були інституціоналізовані традиційними партіями;

– підходи до визначення соціально-політичних, інституційних та процедурних чинників становлення і розвитку партійних систем шляхом інтеграції аналізу типів політичних режимів, форм правління, виборчих систем та особливостей політичного транзиту в країнах Центральної Європи.

Набуло подальшого розвитку:

– положення про вплив наднаціональних криз на трансформацію партійних систем країн Вишеградської групи шляхом конкретизації механізму диференційованого впливу (фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр.,

міграційної 2015–2016 рр. та безпекової 2022–2025 рр.) на конфігурацію партійної конкуренції. Встановлено, що фінансово-економічна криза сприяла посиленню популістських партій соціального захисту, міграційна – правонаціоналістичних і праворадикальних сил, а безпекова сформувала нове розмежування між проукраїнськими та проросійськими політичними акторами;

– методику порівняльного аналізу трансформації партійних систем на основі поєднання якісного та кількісного аналізу, що дозволило уточнити закономірності зміни акторного складу та еволюції моделей партійної конкуренції;

– підходи до визначення спільних і відмінних рис трансформації партійних систем країн Вишеградської групи через аналіз ступеня інституціоналізації партій, рівня електоральної волатильності та ролі нових політичних акторів.

– положення щодо впливу європейської інтеграції на трансформацію партійних систем країн Центральної Європи, зокрема уточнено роль європеїзації у формуванні нових ідеологічних розмежувань та зміні конфігурації партійної конкуренції.

7. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються.

Аналіз змісту та структури дисертаційної роботи Яцини Павла Ернестовича дає підстави стверджувати, що у ній чітко сформульовано актуальність теми дослідження, визначено мету та завдання роботи, об'єкт і предмет дослідження, а також належним чином обґрунтовано наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів.

Обґрунтованість і достовірність основних наукових положень, висновків та рекомендацій дисертаційного дослідження забезпечується використанням комплексу загальнонаукових і спеціальних методів, що відповідають меті, завданням та специфіці предмета дослідження. У роботі застосовано системний, історичний, інституційний, структурно-функціональний та порівняльний методи, що дозволило комплексно дослідити процеси трансформації партійних систем країн Вишеградської групи.

Достовірність результатів дослідження підтверджується також використанням кількісних емпіричних методик аналізу партійних систем, зокрема індексу волатильності, індексу фракційності, індексу агрегації та індексу ефективної кількості партій, що дозволило здійснити порівняння рівня стабільності, фрагментації та інституціоналізації партійних систем Польщі, Чехії, Словаччини та Угорщини.

Наукові положення та висновки дисертації базуються на широкій джерельній базі, сучасних наукових підходах у сфері порівняльної політології, транзитології та теорії партійних систем, а також на аналізі виборчої статистики, нормативно-правових актів і матеріалів політичної практики країн Вишеградської групи.

8. Наукове та практичне значення дисертаційної роботи. Дисертаційна робота є комплексним компаративним дослідженням трансформації партійних систем країн Вишеградської групи в умовах демократичного транзиту та європейської інтеграції й робить внесок у розвиток сучасної політичної науки, зокрема теорії партійних систем, транзитології та порівняльної політології.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає у розвитку наукових підходів до дослідження трансформації партійних систем постсоціалістичних держав Центральної Європи. У дисертації уточнено теоретико-методологічні засади аналізу політичних партій і партійних систем, розширено уявлення про вплив різнорівневих чинників на формування партійної конкуренції. Запропонована узагальнена модель розвитку партійних систем країн Вишеградської групи поглиблює наукове розуміння особливостей еволюції політичних систем постсоціалістичних держав та може бути використана для подальших компаративних досліджень у галузі політичної науки.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання висновків і узагальнень дисертації у діяльності органів державної влади, аналітичних центрів та політичних інституцій при формуванні та вдосконаленні механізмів функціонування партійної системи України. Отримані результати можуть бути застосовані для прогнозування розвитку партійної конкуренції, підготовки рекомендацій щодо підвищення рівня інституціоналізації політичних партій, удосконалення виборчого законодавства та розвитку демократичних механізмів представництва.

Окремі положення дисертації можуть бути використані у навчальному процесі закладів вищої освіти під час викладання навчальних дисциплін «Політологія», «Порівняльна політологія», «Теорія політичних партій і партійних систем», «Транзитологія», «Політичні системи країн Центральної Європи», а також при підготовці навчально-методичних матеріалів, спецкурсів і науково-аналітичних розробок.

9. Оцінка мови та стилю

Дисертація подана у вигляді спеціально підготовленої кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису. Текст дисертації написано фаховою українською мовою, використана термінологія є загальновизнаною та відповідає науковим стандартам, категоріям і поняттям політичної науки. Стиль викладу матеріалу – науковий; між структурними частинами дисертації простежується чіткий логічний і причинно-наслідковий зв'язок. Спосіб подання матеріалів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечує їх належну зрозумілість, послідовність та доступність для сприйняття.

10. Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту

Дисертаційна робота Яцини Павла Ернестовича на тему «Трансформація партійних систем країн Вишеградської групи наприкінці XX – на початку XXI століть» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованості, наукової та практичної цінності здобутих результатів відповідає галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія, вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами) та вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про

присудження ступеня доктора філософії» (із змінами, внесеними згідно з постановами КМУ № 341 від 21.03.2022 та № 502 від 19.05.2023).

11. Зауваження та рекомендації

В ході написання дисертаційної роботи аспірантом були враховані усі зауваження та рекомендації надані науково-педагогічними працівниками кафедри політології і державного управління ДВНЗ «Ужгородський національний університет» в процесі попередніх обговорень роботи під час проміжних та річних звітів аспіранта на засіданнях кафедри. Відмічені зауваження та побажання носять суто рекомендаційно-консультативний характер і в жодній мірі не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, а також не зменшують рівнів її наукової новизни та практичної значимості, і відтак не є перешкодою для її подання в разову спеціалізовану вчену раду для офіційного захисту.

12. Відповідність дисертації вимогам, передбаченим Наказом Міністерства освіти і Науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» № 40 від 12.01.2017р. (зі змінами та доповненнями)

Дисертаційна робота Яцини Павла Ернестовича на тему «Трансформація партійних систем країн Вишеградської групи наприкінці XX – на початку XXI століть» відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і Науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» № 40 від 12.01.2017 р. (зі змінами та доповненнями).

13. Кількість наукових публікацій, повнота опублікування результатів дисертації та особистий внесок здобувача до всіх наукових публікацій, опублікованих співавторами та зарахованих за темою дисертації

Основні наукові результати дисертаційної роботи висвітлені у публікаціях та розкривають її основний зміст. Основні положення дисертації, які є особистим доробком автора, викладено у 7 наукових працях, з яких: 3 статті – у наукових фахових виданнях України з політології, внесених до реєстру міжнародних наукометричних баз, 3 праці апробаційного характеру і 1 – в інших наукових виданнях.

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Яцина П. Трансформація партійного ландшафту країн Європейського Союзу наприкінці XX – на початку XXI століть. *Регіональні студії*. 2023. № 33. С. 166–173. 0,94 д.а.

Ключові слова: Європейський Союз, загальноєвропейські партії, партійний ландшафт, «мейнстримні» партії, партії «нової політики», глобалізація, євроскептицизм, «нові ліві», «нові праві», кіберпартії.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2023.33.25>

2. Яцина П. Вплив трансформаційних процесів на конфігурацію партійних систем країн Вишеградської групи. *Регіональні студії*. 2023. № 34. С. 183–192. 0,76 д.а.

Ключові слова: Європейський Союз, Вишеградська група, посткомуністичні трансформації, консолідована демократія, політичні партії, установчі вибори, партійні системи, конфігурація партійних систем.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2023.34.31>

3. Яцина П. Соціополітичні розмежування як основа партійної конкуренції в країнах Вишеградської групи. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2025. Випуск 63. С. 418–424. 0,62 д.а.

Ключові слова: соціополітичні розмежування, політичні партії, партійна конкуренція, посткомуністичний транзит, Вишеградська група.

DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.63.47>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

4. Яцина П. Розвиток партійних систем країн Вишеградської Європи в умовах демократичного транзиту. *International scientific-practical conference «Current Issues of the World Economy, International Economic Relations and International Communications Amidst the Formation of a New World Order and Polarization of the World» (March 24–25, 2025)*. Vol. 2. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2025. С. 225–230.

5. Яцина П. Парламентські вибори в Польщі 2015 та 2019 років: порівняльний аналіз. *Україна – Європейський Союз: Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті російсько-української війни, гарантій безпеки та реінтеграції тимчасово окупованих територій. Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 20 жовтня 2023 року)* / Ю. Остапець (голова редкол.); відповідальні за випуск: М. Зан, В. Гиря. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2023. С. 144–147.

6. Яцина П. Парламентські вибори в Чехії 3-4 жовтня 2025 року. *Україна – Європейський Союз: Формат розвитку відносин України та Європейського Союзу в контексті геополітичної турбулентності, російсько-української війни, електоральних практик і політичної участі міноритарних етнічних груп. Матеріали X-ї Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 10–11 жовтня 2025 року)* / Ю. Остапець (голова редкол.); відповідальні за випуск: П. Габрин, М. Зан, К. Червеняк. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2025. С. 168–170.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

7. Яцина П. Характеристика виборів до Європейського парламенту в Чехії 6-9 червня 2024 року. *Актуальні питання публічного управління в регіоні: зб. наук. праць аспірантів, викладачів, стейкхолдерів*; Відп. ред.: Маріан Токар; Ред. колег.: М. Токар, В. Пересоляк, Ю. Остапець, Ю. Ковач, Г. Кумар, П. Габрин / УЖНУ; Наук.-прак. група здобув. осв. зі спец. ПУА; НДІ політичної регіоналістики. Вип. 3. Ужгород: ФОП Сабов А. М., 2025. С. 177–186.

14. Результати перевірки роботи на академічний плагіат

Перевірка дисертаційної роботи проводилася сертифікованою програмою StrikePlagiarism. У ході перевірки дисертації запозичень матеріалу без посилання на відповідне джерело не виявлено. Виявлені за допомогою програми StrikePlagiarism текстові співпадіння (цитування) мають посилання на відповідні першоджерела, внесені до списку використаної літератури. Запозичення (співпадіння) в тексті не мають ознак плагіату. Подані до захисту наукові матеріали є власним напрацюванням аспіранта, текст дисертації є оригінальним. Робота визнається самостійною та рекомендується бути допущеною до захисту.

Положення дисертації апробовано на засіданні кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук із залученням працівників кафедри міжнародної політики факультету міжнародних економічних відносин (11 червня 2026 року). За результатами засідання ухвалено затвердити позитивний висновок про наукову новизну, теоретичне і практичне значення результатів та рекомендувати до захисту в спеціалізованій вченій раді дисертаційну роботу Яцини Павла Ернестовича на тему «Трансформація партійних систем країн Вишеградської групи наприкінці XX – на початку XXI століть» на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія.

Головуючий на засіданні

д. політ. н., професор, т.в.о. завідувача кафедри
політології і державного управління
ДВНЗ «УжНУ»

Стеллас АСЛАНОВ

Підпис д. політ. н.,
проф. С. А. Асланова
засвідчую

Вчений секретар ДВНЗ «УжНУ»

Олена МЕЛЬНИК